

УСПЕШЕН ТРАНСФЕР НА ПОГОВОРКИТЕ И ПОСЛОВИЦИТЕ ОД ЕДЕН ВО ДРУГ ЈАЗИК

М-р Драгана Кузмановска, лектор по Германски јазик, Филолошки факултет,
Универзитет „Гоце Делчев“-Штип

М-р Биљана Петковска, лектор по Англиски јазик, Филолошки факултет,
Универзитет „Гоце Делчев“-Штип

Весна Ничева, професор по одделенска настава, Основно училиште „Ванчо
Прке“- Штип

Апстракт: По бројните проучување извршени во рамките на лексикологијата, фразеологијата и паремиологијата, се дојде до заклучок дека постоечките навидум тешко преводливи јазични категории, какви што се поговорките и пословиците, се преводливи односно имаат свои еквиваленти дури и во јазиците со различна фразеологија. Успешното трансферирање на ваквите јазични категории секако зависи и од лингво- културниот приод. Во основа лингво-културата ја содржи кумулативната функција на јазикот, во која јазикот служи како складирање и трансфер на објект на колективното искуство, а ваквите јазични категории се манифестираат најјасно во фразеологијата.

Клучни зборови: *фразеолошки единици, еквиваленти, лингво- културен приод, преводливост.*

SUCCESSFUL TRANSFER OF PROVERBS AND SAYINGS FROM ONE LANGUAGE INTO ANOTHER

M.A. Dragana Kuzmanovska

M.A. Biljana Petkovska

Vesna Nicheva

Abstract: After numerous research in lexicology, phraseology and paremiology have been done, the existent translatable language categories as proverbs and sayings have their equivalents in the languages with different phraseology. The successful transfer of these language categories also depends on the lingua-cultural approach. Basically, lingua-culture contains the cumulative function of the language itself in which the language serves as storage and transfer of the object from the collective experience and these language categories clearly manifest themselves in the phraseology.

Key words: *phraseological units, equivalents, lingua-cultural approach, translatability.*

Вовед

Несомнено е дека јазикот го разликува човекот од животните. Тој претставува најважно средство за комуникација, преку кое се отсликува светот во кој опстојува човекот, но мајчиниот јазик отсликува еден свет, странскиот друг, а јазикот во фаза на изучување го претставува меѓусветот („Zwischenwelt“ nach Weisgerber, 1962). Тенденцијата на оној кој изучува странски јазик е да го премине тој меѓусвет и да стапи во светот на другиот јазик. Кога световите се пресекуваат и поклопуваат ова се чини изводливо, но што да се стори кога световите значајно дивергираат еден од друг? А и кога се пресекуваат, тоа е сепак само до одредена мера, бидејќи она што во едниот јазик обично се изразува со една лексема во другиот можеби се искажува со повеќе лексеми (Симоска 2002, 124) или со фразема, и обратно. Понекогаш дискрепанцата меѓу надворешно – јазичната стварност од едниот до другиот јазик е толку голема, што доведува до непостоење на денотатот во другиот јазик. Јазикот е интегрален дел на културата, а културите во кои опстојува тој помалку или повеќе се разликуваат една од друга, меѓутоа специфичностите на културата не опстојуваат секогаш, туку можат да се препознаат и да се интегрираат само при споредбата на различните култури (Prunč 2002, 199). Оттаму, владеештето на одреден јазик претставува познавање одредена култура, а преведувачката компетентност не произлегува исклучиво од јазичната, поради што преведувањето, освен јазичната, претпоставува и минимум културна компетентност.

Предмет на истражување на овој труд е изводливоста или неизводливоста за автентичен превод на поговорките и пословиците од германскиот во македонскиот јазик. Интенција на овој труд е запознавање со значењето на лингво-културата, која е предуслов за една успешна комуникација.

Предуслов за една успешна комуникација не е само поседувањето на заеднички јазик, туку, исто така, претставува и присуството на сопственото знаење.

Е.М. Верещагин и В.Г. Костомаров разликуваат три вида на знаење: универзално, регионално, географско. Од самите називи осознаваме за каков вид на знаење станува збор, но ние сакаме да го потенцираме вториот вид на знаење, затоа што таквите информации се достапни за сите членови на одредена етничка и јазична група и се поврзани со познавање на националната култура. Ова знаење е главна тема на лингво-културата затоа што се поврзани со националната култура [Верещагин, Костомаров, 1979].

Лингво-културен приод при проучување на фразеолошките единици

Во основа лингво-културата ја содржи кумулативната функција на јазикот, во која јазикот служи како складирање и трансфер објект на колективното искуство, а тие се манифестираат најјасно во фразеологијата. Бидејќи фразеолошкиот материјал е поврзан со природни и географски услови на земјата, со нејзината историја, економија, политика, култура, животот и обичаите на луѓето, односно постои тесна врска со фразеологија на различните сфери на човековата активност. При изучувањето на фразеологијата се јавува проблем поради постоењето на лингво-културната теорија на јазикот и затоа при изучувањето на фразеологија се зама во предвид и лингво-културниот аспект, а идејата за културна вредносна компонента е претставена во делата на Е.М. Верещагина, В.Г. Костомарова, Г.Д. Томахина, А.Д. Райхштейна и други.

Лингво-културниот приод при проучување на фразеологија, вклучувајќи ги поговорките и пословиците, ја има главната улога при изучување на странските јазици поради постоењето на дополнителните лингвистички фактори. Лингво-културната анализа на фразеологија е незамислива без повикување на надворешните фактори: историјата на земјата, нејзината култура и начин на живот, итн. Фразеологијата го кондензира целиот комплекс на културата и психологијата на еден народ, кој е единствениот начин да се дојде до креативно размислување, кое, пак, е нужно при изучувањето на странските јазици.

Предуслови за успешно трансферирање на поговорките и пословиците од еден во друг јазик

Познавање на една земја, нејзината историја, култура, економија и начин на живот на населението нема само општо-образовна вредност туку и комуникативна. При изучувањето на странските јазици човекот најчесто наидува на потешкотии не само поради постоењето на одреден фонд на зборови и граматички правила, туку најмногу поради постоењето на вакви јазични категории какви што се поговорките и пословиците особено ако изучуваниот јазик нема слична фразеологија со мајчиниот јазик, каков што е примерот со германскиот и македонскиот јазик. Непознавањето на една земја, чии карактеристики се во основата на ваквите изрази може да доведе до неразбирања на содржината на изјавата како целина. Особено при преводот и при усната комуникација се истакнува значењето на познавањето на карактеристиките на таа земја од која доаѓа изучуваниот јазик. За правилна употреба на една фраза, идиом, поговорка и пословица треба да се имаат во предвид следниве предуслови:

- формата во која е употребена, нејзините лексички, структурни и други карактеристики;
- нејзината главна содржина како и дополнителна вредност, вклучувајќи го и стилското боење;
- можност за промена, односно нејзината формална и семантичка стабилност;
- ситуацијата или контекст во кој е наведена фразата

[Влахов С., 1963].

При преведувањето односно т.н. трансферирање на поговорките и пословиците од германски и англиски на македонски јазик и обратно за да се запази доследноста при преносот

на информацијата од еден на друг јазик дозволена е и нивна замена со нивните еквиваленти од изучуваниот јазик. Преку наведениов пример сакаме да укажеме на важноста од почитување на веќе наведените предуслови за успешно трансферирање на еден фразеолошки израз од еден на друг јазик.

Пример:

герм. поговорка: *“Kleine Kinder treten der Mutter auf die Schürze, große aufs Herz.”*

мак. поговорка: *„Мали деца – мали грижи, големи деца- големи грижи.“*

англ. поговорка: *“A little child weighs on your knee, a big one on your heart.”*

Доколку наведената германска поговорка ја преведеме буквално на македонски би гласела *„Малите деца одат во скутот на мајката, а големите во срцето“* таа ќе ја задржи формата, но нема да претставува соодветен еквивалент со германската поговорка и затоа е дозволен нивен трансфер со извесни промени сè со цел доловување на соодветното значење во целиот јазик. Соодветниот трансфер ни го нуди соодветниот превод на македонски кој ќе гласи: *„Мали деца – мали грижи, големи деца- големи грижи“*, што укажува на постоењето на разлики во двата јазика, германскиот и македонскиот.

Кога ќе го погледнеме нејзиниот трансфер, пак, од германски на англиски јазик тогаш ќе воочиме поклопување без никакви промени што укажува на сличностите во нивните јазични системи.

Преку примеров со поговорката како еден вид на фразеолошки изрази сакаме да укажеме на можните препреки на кои наидуваат изучувачите на странски јазици при нивните обиди за правилен трансфер на ваквите категории на изрази, поради што неретко се случува да дојде до нивно избегнување односно до нивно целосно истиснување од употреба. Со еден ваков проблем се соочуваат не само учениците- изучувачи на странски јазици, туку и наставниот кадар како активен корисник на странскиот јазик. Со цел да помогнеме во решавање на овој проблем ние ќе укажеме на степените на еквивалентност.

Видови на еквивалентност

Како најблиска до нашево гледиште е класификацијата на Бергерова (Bergerová 2005:84), која разликува пет вида на еквивалентност и тоа:

1. **Целосна еквивалентност (Volläquivalenz)** – која постои кај фразеологизмите, во нашиов случај кај пословиците и поговорките, кои се усогласени на семантичко, структурно и лексичко ниво во двата јазика, и тоа во јазикот- извор и јазикот- цел.

- *Hunde die bellen, aber die Karawane zieht weiter* (D 11, 2002:377)¹.
Кучињата лаат, а караванот си врви (Велковска 2008:214).
- *Das sind die kleine Fische für mich* (MDI 1976:129)².
Тие се ситни риби за мене (Поп Јовановски 1991:98).

2. **Делумна еквивалентност (Teiläquivalenz)** - се однесува на оние изрази, кои навистина се усогласени, но постојат јасни разлики во однос на сликовитоста, на лексичкото усогласување, на семантиката или на функцијата. Но, тие се минимални и не влијаат на усогласеното нивното значење и поради тоа, ги нарекуваме делумни, а не целосни еквиваленти.

- *Ist die Katze aus dem Haus, tanzen die Mäuse auf dem Tisch* (D11, 2002:401)¹.
Кога ја нема дома мачката, глувците оро играат (Величковски 2009:93).
- *Den Sack schlägt man, den Esel meint man* (D11, 2002: 636)³.
Не може по магарето, удира по самарот (Величковски 2009:138).

¹ DUDEN 11 (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik.*

² Friedrich, W. (1976): *Moderne deutsche Idiomatik. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispiele*

³ DUDEN 11 (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik.*

3. **Нулта еквивалентност (*Nulläquivalenz*)** - кај нефразеолошката еквивалентност, односно при недостиг на синонимен или антонимен еквивалент во јазикот- цел, при што се поsegнува кон преведување или кон опишување на дејството.

- *Wenn es dem Esel zu wohl wird, geht er aufs Eis* (D11, 2002: 201)⁴.

Кога на магарето му оди добро, тоа чекори дури и на мраз. или Човекот што се збогатува одејќи нагоре по патот на успехот лесно може да нагазне и на мраз, односно лесно може да прифати ризик (Д. Кузмановска).

4. **Семантичката еквивалентност (*Semantische Äquivalenz*)** - под овој поим се подразбираат такви фразеолошки единици, кои имаат различна форма, а упатуваат и на разлики во сликовитоста. Единствена заедничка црта им е приближно истото значење и дејството кое го отсликуваат.

- *Immer bleibt der Affe ein Affe werd' er selbst König oder Pfaffe* (WQ: Affe)⁵.
Волкот влакното го менува, ама кудта не ја менува. (Велковска 2008:116).
- *Man soll das Fell des Bären verteilen, bevor man ihn erlegt hat* (MDI 1976: 120)⁶.
Прво отепај ја мечката, после продавај ја кожата (Величковски 2009:171).

5. **Лажни пријатели (*Falsche Freunde*)** - се нарекуваат така затоа што се навистина лажни пријатели на преведувачот/ истражувачот. Тие се, во двата јазика, формално идентични, но според значењето немаат ништо заедничко. Според Бергерова (Bergerová 2005:50) заслужуваат најголемо внимание, пред сè, во наставата по јазик.

- *Sie brachte mich auf die Palme* (WQ: Palme)⁷.
(*буквално значење: Таа ме полуде.) (Д. Кузмановска)
- Таа ме симна од палмата (Д. Кузмановска).

Преку наведените примери сакаме да укажеме на постоењето на можност за изнаоѓање на соодветен еквивалент при процесот на трансферирање на дадена поговорка или пословица во различни јазици и покрај суштинските разлики кои постојат меѓу нив. Добиените податоци од класифицирањето на поговорките и пословиците во германскиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик, зборуваат за испреплетеноста на двата јазика и на двете јазични култури, и покрај, разликите во нивното потекло, во територијалната оддалеченост, во историските влијанија и др. Накратко, сакавме да дадеме осврт на добиените резултати за кои велíme дека не се апсолутни и дека ќе подлежат, се надеваме, и на понатамошни анализи и класифицирања од наша, но и од страна на други научници- истражувачи, кои копаат по рудниците на фразеолошко- лексичкото богатство на народите.

Заклучок

Оваа студијата за поговорки или пословици од лингво-културен аспект, се обидува да укаже на една многу значајна, но честопати изоставена нишка во процесот на преведување на истите од еден на друг јазик, а тоа т.н. лингво- културен аспект. Под овој поим се подразбира нивно разјаснување преку откривање на нивните регионални географски значење и, во некои случаи, инсталирање на дополнителни конотации на истите со национална културна семантика [Мокиенко В.М., 1984] .

Лингво-културата игра важна улога во наставниот и во процесот на преведувањето за соодветен трансфер на информации од еден на друг јазик. Таа придонесува за разбирање на текстот, и затоа е од големо значење во практика на преведувањето. Поради недоволното нејзино познавање или изучување се судруваме со фактот што многу често се среќаваме со неточности или грешки во преводот од еден на друг јазик.

Притоа сакаме да им помогнеме на изучувачите на странски јазици да ја согледаат можноста за избирање на соодветен еквивалент преку дадениот приказ на анализираните

⁴ DUDEN 11 (1998): Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik.

⁵ <http://de.wikipedia.org>

⁶ Friedrich, W. (1976): Moderne deutsche Idiomatik. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispiele

⁷ <http://de.wikipedia.org>

примери според класификацијата на Бергерова (Bergerová 2005:84). Ваквата класификација им дава можност на многумина изучувачи и истражувачи од областа на јазикот да се соочат со проблемот на правилно преведување, односно трансферирање на ваквите фразеолошки изрази од еден на друг јазик.

Сумирајќи ги сите наведените информации можеме да заклучиме дека познавањето на регионалните географски информации содржани во семантиката и фразеологијата, не само што се општо образование за еден човек, туку се и негова нужна образовна нишка. Познавањето на земјата, чиј јазик се изучува, допринесува не само до проширување на меѓусебна комуникација, туку и до полесно совладување на истиот, како и за посоодветно емоционално и естетско изразување на говорителите, иако е малку специфично во споредбата со јазичните способности и вештини.

Библиографија

Единици на кирилица

1. Величковски Б. (2009): *Македонски пословици и поговорки*. кн.73. Институт за фолклор „Марко Цепенков“ Скопје.
2. Велјановска К. (2002): *Медиумите и фразеологијата. Македонски социолингвистички и филолошки теми*, Скопје: Совет за македонски јазик на Република Македонија, 51-54.
3. Велковска С. (2008): *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г.(1979). *Язык и культура. Лингво-страноведение в преподавании русского языка как иностранного.*- М.: Высш. шк.
5. Мокиенко В.М.(1984): *Учебная идеография и учебная фразеология// Лингвострановедческий аспект в преподавании русского языка как иностранного*. Воронеж.
6. Поп Јовановски, А.(1991): *Македонски народни пословици*. Студентски збор.1 изд. Скопје.
7. Симоска С. (2000): *Кон македонските еквиваленти на германските сложени именки*. Прва германско – македонска научна конференција: Јазик, литература и култура. 16-19.08.2000. Охрид.
8. Фиданчева И. (2006): *Соматски „фраземи сврзани со поимот „глава“ во германскиот и нивниот превод на македонски јазик“*, Скопје IV.

Единици на латиница

9. Bergerová, H.: *Einführung in die deutsche Phraseologie: Ein Reader, Aufgaben- und Übungsbuch*, Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2005, 84 S., ISBN 80-7044-690-0.
10. DUDEN 11 (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Bearb. v. G. Drosdowski u. W. Scholze- Stubenrecht. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich.
11. Fleischer, W. (1997): *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache – 2.*, durchges.und erg. Aufl. – Tuebingen: Niemeyer.
12. Friedrich, W. (1976): *Moderne deutsche Idiomatik. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispiele*. 2 neubearbeitete Auflage. Max Hueber Verlag. München.
12. Weisgerber, L (1962): *Grundzüge der inhaltbezogenen Grammatik, Von den Kräften der deutschen Sprache I*, Düsseldorf, 3 Aufl.

Интернет страници

13. „*Liste deutscher Redewendungen*“. Преземено на 10 јануари 2010 г. <http://de.wikipedia.org>;